

NORBERT TAUER EUSKALTZAIN OHOREZKOAREN GUTUNAK

Donostia, 1983-XI-25

Jose M.ª Satrustegi

Beharrak bultzaturik, hamaika hilabeteren buruan bigarren aldiz egona naiz Praga hiriburuan. Bere egunean kontu eman nuenez, Norbart Tauek euskaltzain ohorezkoak, Euskaltzaindiarentzat eskaini zizkidan bere gutendegi aberats eta liburu guziak. 1982.eko irailean zen hori. Denbora gutxian gauza asko gertatu da geroztik: Tauer jaunaren heriotza, lehenik, aurtengo urtarrilaren 28an; eta bere emaztearena, gero, azken maiatzaren 13an. Nazioarteko mugen arazoaz bestalde, zailtasun berri bat sortzen zuen nagusiaren hutsu-neak. Tauer-ek ez zuen seme-alabarik eta auskalo zer gerta zitekeen bere gauzekin.

Ekainaren erdi aldera jakin nituen lehen berriak. Tauer jaunaren koinata zela esanez idatzi zidan emakume batek. Itxuraz, ilobarengat gelditu ziren puska guziak, baina euskal liburu eta gutunak guretzat zirela ba omen zekien. Epe labur batean ustu beharra zuen etxeak eta berek aldatu zuten liburutegia.

Egoera hori ezin zen gure aldetik gehiegi luzatu, eta abuztuaren 16an egin nuen Foronda-Frankfurt-Praga txangoa. Arratsaldeko laurak aldera iritsi ginen, eta nire zai zegoen aireportuan Keller adiskidea. Liburuak ofizialki ekartzeko zer urrats eman behar ziren ikastea ez zen zaila izan niretzat. Aurrez lotuak zituzten adiskide haiek puntu guziak. Atzerriko Arazoen Ministeritzara joan behar zen lehenik eta han kontu eman. Balio-neurketaren bat egingo zuketan gero agintariak, eta eskubidea zuten baimena emateko ala ez. Erantzun baikorra baldin bazen, Espainiako aduanen arazoaz zuritu behar zen eta, azkenean, garrarioaren gorabeherak. Nola nahi ere, oso zaila ikusten zuten bertakoek liburu guziak ekartzeko baimena lortzea.

Joan aurretik Euskaltzaindiari nik egindako proposamena ausarta zela ukatzerik ez dago. Dena ekatzerik ez bazegoen ere, geuretzat interesgarriak jaso eta eskuz ekartzen ahalegintzea ikusten nuela biderik hoberena, esan nuen orduan. Aduanan galtzeko arriskua bazegoen, noski; bainan, saiatu gabe geldituz, aurrez galdutzat eman zitezkeen. Jabegoa agertzea da beharrezkoena, ez zezaten inoiz lapurreta bezala har. Horretarako banuen Tauer-ek izenpetutako agiri bat berak emanak zirela esaten zuena.

Aste bateko lana. Aurrez esan zitzaidan bezala, Vinohradská kaleko Tauer-en egoitza hutsik zegoen. Dirudienez, gobernuko beste langileren bati emateko gertatzen ariko ziren agintariak. Oso berezia da etxe eta bizitegien egoera. Nola nahi ere, Tauer-ek zuena ez zen berea eta bera hiltzearekin ahai-deek ez zuten inolako eskubiderik.

Vera Tauerová, koinatak, jasoak zituen euskal gaiak. Honen bizitegia, haundia, paketsua eta oihan estu baten erdian sarturik zegoen. Inguruko baratzea, zuhaitzak eta iturria bereak ditu jauregiak. Munduko txoriak eta usoak agertzen ziren leihotik emandakoak jatera. Felix, egoitzaren nagusia zena, Norbertoren anaia, arabieraren irakasle haundi zen bertako Unibersitatean. Alarguna bizi da orain bere alaba bakarrarekin eta bertan izan genuen Keller eta biok, hiru egunez, lantoki eta ostatu.

Oinetakoak kendu genituen, ohi denez, etxera sartzean eta barne guziak erakutsi zizkigun etxeakoandreak. Itzalagatik berorik egiten ez zuelako, hantekako arin batzu atera zizkigun Norbertoren koinatak. Benetan etxekotzat hartu gintuen eta bakarrik gelditu ginen, oroigarri arraroz inguratutik, bere eginkizunetara atera zelarik etxeakoandrea.

Gutunekin lan asko izan genuen lehen egunean. Karpeta arruntetan sartuak ziren egile bakoitzaren izkribuak, eta gutxi zituztenenak hogeitazentimetroko estalki edo zorro zuritan. Karpeta guziak ekartzerik ez zegoen, ia gutunen zama bezain haundia bait zen azalena. Banan-banan hustu, grapaz josi eta sailkatzen igaro genuen egun osoa. Lan aspergarria bezain emankorra gertatu zitzaigun. 703 pertsonekin izandako harremanak nituen neure eskuetan, eta 6000 gutun osatzen zuen bildumak.

Zertarako diren galde egin dezake norbaitek. Bi eratako balioa ikusten diet nik: zenbait idazleen berri jakingarriak aztertzeke, ala nola euskaldun ospetsu askoren iturri aberats, biografiak osatzeko. Laster agertzekeoak dira Aresti-ri buruz neuk egindako bi lantxo, eta Artetxerena ere bidalia dut aldizkari batera. Hemendik aurrera, tesina gaiak aukeratzekoan kontutan hartu beharko da, azken gizarteko euskaldunei buruz egin nahi diren lanetan, Tauer-en gutundegia.

Baina, bada besterik zerrenda horietan. Pertsoneri buruzko ikerketaz bestalde, egoera oso berezi batean Euskal Herri osoari dagokion berri jakingarrikerik ere aurkitzen da. Zenbat papera eta euskal idazki ez zen erre, beldurrez, Espainiako gerra denboran! Eta gerra ostean nor ausartzen zen orduan euskaltzaletzat bere burua agertzen? Garai horretako Euskal Herriaren kondairan hutsune larria bada, lehen eskuko egiztapen aldetik. Tauer euskaltzailearen gutun bilduma, hain zuzen, egoera hartako gertakizunen lekuko zehatza da. Espetxeetan egondakoen aipamen minberatuak badaude, aldizkariak argitaratzea debekatzen zeneko salaketak, euskaltzaileek eta idazleek izan ohi zituzten eragozpenen berriak, nor-berak eskuartean eta bihotzean bizi zuen arazoaren aitortza, egunoroko bizitzako garaipen txikien poza eta lortu ezindakoaren mikaztasun garratza, agertzen dira han-hemenka horri hauetan.

Idazle bakoitzak bizi zuen eran, noski, baina zuzenean adierazia eta egunean eguneko gertakizunen lekuko estimagarria. Euskaldunok ez gara egiten dugunaren berri gehiegi ematen dugun herria eta, denborak esango du, zenbatetaino Tauer euskaltzainaren lanak euskaldunon murriztasunaren zuloa bete duen ala ez.

Sei mila eskutitzen artean, bestelako betegarri-hutsa diren berritsuakeriak ere badirela, esan behar da noski. Hala ere, euskaldunon lumarekiko nagitasuna kontutan harturik, zazpirehun abertzaleen izkribuak idaztera bultzeko eragina izan zuen gizona, bakarra dela esango nuke gure herriaren historian.

Liburuak. Trakas haundia ibilia zuten emakume haiek liburuak jasozten. Paperez ingurututako bildumetan loturik aurkeztu zizkiguten euskarazko gaiak. Biltzerakoan, bestalde, liburu guzien zerrenda ezarria zioten pakete bakoitzari gainean. Asko erraztu zuen sailkapen honek gure lana, eta aspergarria gertatu arren menderagarri gertatu zitzaigun azken finean. Zenbat egun behar izango genuen horrelakorik gabe metaturik aurkitu bagenu!

Euskal liburu zahar eta arraroenen aukera egiteko asmoa nuen bakarrik. Metodologia aldetik, era honetara jokatu nuen: guretzat interesgarrienen zerrenda aurrez eginik eraman nuen. Neuk igaz ikusitakoei, anaia Berriotxoari Tauer jaunak bidali zion aurkezpena gehitu nion, hala nola zenbait liburutant ematen ziren oharrak, Artetxe, Talon eta J. San Martin euskaltzainak emandakoak. Oso lagungarri gertatu zitzaidan aurrelan hau, horietako ale batzu ez bait ziren azken orduraino agertu. Hain zuzen ere, Tauer-en alargunak hil aurretik zorro batean niretzat bereziak omen zituen.

Prestatua nuen zerrendaz beste alde, han ikusitako beste zenbait liburu ere ez ziren hemen erraz aurkitzekoak eta, bada-ezpada, bereizten joan nintzen. Meta haundia —haundiegia— burutu nuen azkenean, eta beste banaketa mingarri bat egin beharrean ikusi nintzen. Pizua eta tokia ziren nere bidaiako muga nagusiak. Aukera egiterakoan, liburu zaharretan txikiak eta balio haundienekoak jaso nituen. Beste multzo bat Keller adiskideari utzi nion, noizbait, postaz igortzen joateko.

José A. Aranak jakinerazi didanez, ekarritako hogeita hemeretzi liburu haueetatik, zazpi besterik ez zeuden Azkue Bibliotekan. Beste hogeita hamaikiak gehigarri gertatu zaizkigu, beraz.

Tauer eta Slabý-ren hilobiak. Abuztuak, 20. *Olsany* izeneko hilerrian, Rudolf J. Slabý, euskaltzain urgazle zenaren hilobia ikusten izan ginen. XVII. mendean Erroke santuaren basiliza ondoan sortutako hilerri hau, Pragako haundiena da. *Olsany* deitzen dute, sobietarren aurka nabarmendu zen guda-mutil baten oroimenez. Bertan ehortzirik zegoen eta urtero jendetza haundia biltzen baitzen bere egunean, norbaitek hustu egin zuen hilobia.

Rudolf J. Slabý (1885-1957), hispanista, bertako Unibersitatean Erreto-re izan zen. Hilobiaren buru aldean monolito antzeko marmol beltzean ikusten denez, Barcelona-ko Unibersitatean ere irakatsi zuen. Akademi izendape-

nei dagokienez, honela dio: Dop. člen Akademie *Spanelské Argentinské a Baskické*. Euskaltzain urgazle, genuen, beraz (1).

Abuztuak 21. Norbert Tauer bera bizi zen etxetik gertu dagoen *Vinohrady* hilerrian datza. Izenak dioenez, ardantzeak izango ziren lurralde hauek hiria nagusitu aurretik. Tauer sendiaren hilobia marmol beltzez eginik dago eta gurutzea du buru aldeko ezaugarri bakarra. Sarreran hartzen dituzten urontzi haundiak eskuan, ikusten genituen jendeak hilobiak apaintzen. Lore sorta bat ezarri genuen guk Norbert eta Frantziska adiskideen hilobi gainean. Urgazle zela esaten du irakurgaiak: N. TAUER / CESTNY CLEN KRAL. AKADEMIE / BASKICKÉHO JAZYKA V BILBAU. Keller eta biok elkarrekin otoitz egin ondoren itzuli ginen etxera.

Abuztuaren 23an hartu nuen etxerako hegazkina. Pragako aireportuan lan asko zuten guardiek hango jende guzien maletak irekitzen, eta ez zidan inork begiratu. Berrogeita hamar kilo eman zuten baskulan nere puskek eta, besterik gabe, jaso nituen Forondan.

(1) Zutabearen saihets batean, honela dio: *Velarse debe la vida / de tal suerte, / que viva quede / en la muerte*. Calderon-en bertsoak direlakoan nago. Aldamenekoa, Santanderko Maria de la Serna bat da (1839-1914).